

Macrofaunanieuwsmail 117, 24 september 2014

Beste lezers,

Voor u ligt een goed gevulde nieuwsbrief met veel nieuwe soorten uit zowel het zoete als het brakke en mariene milieu. Geweldig. Alle schrijvers hartelijk dank. Ook is er een vacature.

Herfst, de dagen worden weer korter, tijd om weer te schrijven?

Geniet van de verkleuring van de bladeren, en als je wat ziet, hoort of leest, Stuur je berichten naar **macrofauna@rws.nl**.

Alle verschenen nummers van de macrofaunanieuwsbrief zijn nog te downloaden via de helpdeskwater site. Daarnaast is het mogelijk om vanaf nummer 100 te **zoeken op trefwoorden**.

<http://www.helpdeskwater.nl/onderwerpen/monitoring/ecologie/macrofaunanieuws>

Is uw email adres gewijzigd.....geef het door aan macrofauna@rws.nl

Myra Swarte

In dit nummer:

Verzoek / oproep keversoorten	2
‘Breng je schelp’	2
Bratislava palmeni, een nieuwe oligochaet voor Nederland	4
Mysidopsis gibbosa en Heteromysis microps, twee nieuwe mariene aasgarnalen voor Nederland.....	6
Vacature-aankondiging:.....	9
Parachironomus vitiosus larven herkennen.....	10
Parougia eliasoni (Polychaeta: Dorvilleidae) nieuw voor de Nederlandse fauna	11
Herkenning van Liocarcinus vernalis (grijze zwemkrab).....	13
Voorinteken actie:	15

Verzoek / oproep keversoorten

Beste collega,

Vanuit Engeland vraagt een kennis mij om levende dieren van de volgende keversoorten: *Enochrus fuscipennis*, *ochropterus* or *quadripunctatus*.

Men wil hiermee kweken en fysiologisch onderzoek doen. Kunnen jullie mij mailen wanneer je een vindplaats weet waar waarschijnlijk deze soort of soorten in grote aantallen te vinden zijn?

Gert van Ee, Gvane45@kpnmail.nl

Hieronder het verzoek van David Bilton:

I wonder, do you ever find *Enochrus fuscipennis*, *ochropterus* or *quadripunctatus* in large numbers? We are trying to get hold of material for some physiological work on the evolution of salinity tolerance in the genus, and are struggling in the UK..... If you do know of good sources for these species, any chance you may be able to send some this Summer? Hope you don't mind me asking – we have good data on the saline water species from southern Europe, as these often occur in the thousand, but FW relatives are proving more difficult!
Best Wishes, Dave

Dr. David T. Bilton

Associate Professor and Reader in Aquatic Biology
Marine Biology & Ecology Research Centre

‘Breng je schelp’

In 2014 bestaat de Nederlandse Malacologische Vereniging (NMV) 80 jaar. Om dat te vieren organiseren we in nauwe samenwerking met diverse musea, bezoekerscentra en regionale schelpenwerkgroepen de landelijke manifestatie ‘Breng je schelp’ op 13 locaties in heel Nederland.

‘Breng je schelp’ is een initiatief van de 80-jarige Nederlandse Malacologische Vereniging, de club waarin liefhebbers van schelpen, slakken en andere weekdieren elkaar ontmoeten. Op een ‘Breng je schelp’- dag kan iedereen langskomen met zelf gevonden schelpen en slakken waar hij of zij graag meer over wil weten. Deskundigen (die zichzelf ‘malacologen’ noemen) maken bezoekers wegwijs in de wondere wereld van de weekdieren en ze kunnen veel vertellen over meegebrachte schelpen en horens. Wie weet zit daar wel een echte schat tussen! Het wordt dus een soort ‘Tussen kunst en kitsch’ voor schelpen en slakken, en dan zelfs nog een beetje meer. Want op een aantal plekken worden films en video’s vertoond of zijn kleine tentoonstellingen te bewonderen. Ook lezingen maken hier en daar deel uit van het programma, en soms kun je zelf lekker grabbelen in een bak met schelpen om daar vervolgens meer over te weten te komen.

Op zaterdag 27 september a.s. start ‘Breng je schelp’ in Naturalis Biodiversity Center, Leiden, om daarna gedurende de herfst van 2014 in alle hoeken van ons land op te duiken. ‘Breng je schelp’ is bedoeld voor iedereen, van jong tot oud en van beginnende tot meer ervaren schelpenliefhebbers. Het maakt niet uit of je met schelpen komt van het Nederlandse strand, uit Frankrijk of uit een ver tropisch oord, of ze vers zijn of fossiel: we proberen je te helpen en meer te vertellen over je vondsten. Op een aantal plaatsen is ook een deskundige aanwezig voor meegebrachte fossielen. En als je gewoon geïnteresseerd bent en geen schelp hebt om mee te brengen, ben je ook van harte welkom!

Wie zijn wij?

De landelijke vereniging van schelpenverzamelaars en – liefhebbers heet de Nederlandse Malacologische Vereniging. De vereniging is opgericht in 1934 en heeft momenteel enige honderden leden in binnen- en buitenland, zowel professionals als liefhebbers. De belangstelling van onze leden varieert; van schelpen en slakken (weekdieren) in het algemeen tot meer gericht, bijvoorbeeld op een bepaald gebied of een bepaalde groep.

Veel leden willen hun interesse in mollusken graag met anderen delen. Tijdens landelijke en regionale bijeenkomsten wisselen ze informatie uit en helpen ze elkaar met het determineren van soorten. Ook gaan ze af en toe met elkaar op excursie naar interessante gebieden. Vaak is dat in eigen land, maar er zijn ook excursies naar buitenlandse bestemmingen.

Contact: Jaap de Boer, 06-33364703 of j.h.de.boer@kpnmail.nl

<u>Locatie</u>	<u>Datum & tijd</u>
Naturalis Biodiversity Center , LiveScience Zaal 4 ^e verdieping, Darwinweg 2, Leiden	27/9 – 11-16 uur
IVN Stein de 'Boschhook' , Steinerbos 2A, Stein (LB)	4 en 5/10 – 13.30-16.30 uur
Het Natuurhistorisch , Westzeedijk 345, Rotterdam	4/10 – 11-17 uur 5/10 – 15 u – lezing
Muzeeaquarium Delfzijl , Zeebadweg 7, Delfzijl	11 en 14-18/10 – 13-16 uur
Ecomare , Ruijslaan 92, De Koog – Texel	16/10 – 11-16 uur
Miramar Zeemuseum , Vledderweg 25, Vledder	18/10 – 10-17 uur
Boekhandel Van der Meer/Het Cultuurcafe , Vuurtorenplein 10, Noordwijk	18/10 – 11-16 uur
Natuurhistorisch Museum Maastricht , De Bosquetplein 7, Maastricht	19/10 – 14-17 uur
Museum Twentse Welle , Het Rozendaal 11, Enschede	1/11 – 11-16 uur
Natuurpark Lelystad , Vlotgrasweg 11, Lelystad	1/11 – 10-16 uur
Muzee , Neptunusstraat 90-92, Scheveningen	15/11 – 10-17 uur
Natuurmuseum Fryslân , Schoenmakersperk 2, Leeuwarden	22/11 – 11-17 uur
Werkgroep Geologie Zeeland , MEC De Bevelanden, De Hollandsche Hoeve, Kattendijksedijk 23, Goes	29/11 – 10-16 uur

Detailprogrammering per locatie is/komt beschikbaar op de website van de NMV: www.spirula.nl.

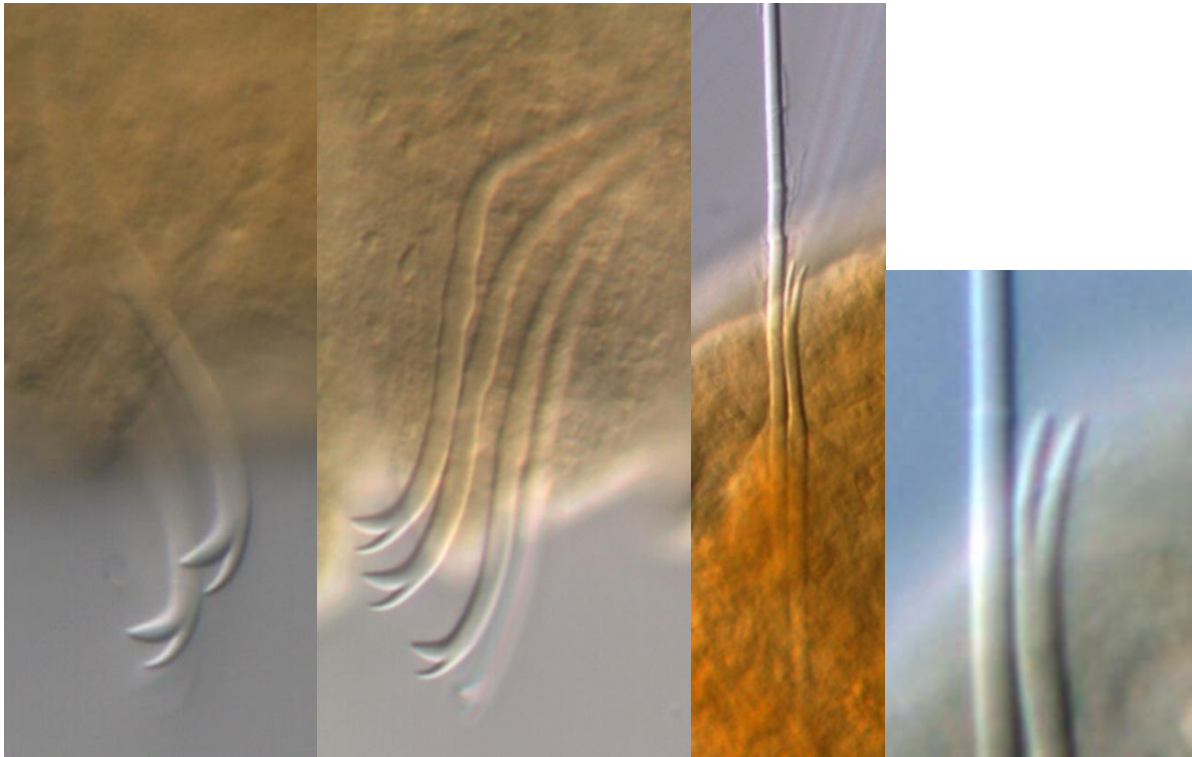
***Bratislavia palmeni*, een nieuwe oligochaet voor Nederland**

Inleiding

Recent kreeg ik van Henk Vallenduik wat oligochaeten toegestuurd om te behouden voor mijn collectie. Eén van de preparaten die ik van hem kreeg was geëtiketteerd als *Dero obtusa* 3x en *Lumbriculus variegatus* juv., omg. Oirschot, Mortelen, Kloosterman, 29.xii.1994. Omdat *Dero obtusa* nogal schaars is, besloot ik deze aan een nadere studie te onderwerpen. Doch wat schetst mijn verbazing, het was zelfs geen *Dero* doch een andere naidide, te weten *Bratislavia palmeni* (Munsterhjelm, 1905), een soort die bij deze nieuw is voor Nederland. Ik kan meteen melden dat dit Henk niet valt te verwijten omdat deze soort (als *Naidium palmeni*) in 1994 nog niet goed in de toen gebruikelijke publikaties aanwezig was (Brinkhurst 1971, Sperber 1948; Sperber 1950, Brinkhurst & Jamieson, 1971). Door deze auteurs werd *Naidium palmeni* nog als een slecht beschreven soort beschouwd. Tegenwoordig heet ze *Bratislavia palmeni* en is vrij goed beschreven o.a. door Timm (2009), Košel (1976) en Sporka *et al.* (2008).

Herkenning

Voor de determinatie van deze soort kan Timm (2009) worden geraadpleegd. Deze naidide worm lijkt op een *Pristina* soort: de dorsale bundels met bifide naaldborstels en haren beginnen in segment III. De naalden lijken door de twee lange tanden enigszins op die van een *Nais elinguis*, doch de ventrale borstels hebben ongeveer gelijke tanden, dit in tegenstelling tot *Nais elinguis*.

Bratislavia palmeni met van links naar rechts de voorste ventrale chaetae, de achterste ventrale chaetae, de voorste dorsale naaldborstel en een detail van een naaldborstel uit het middenlijf.

Waarneming

Deze soort werd met drie exemplaren aangetroffen in de Mortelen, een kwelgebied met kleine greppels en poelen in de buurt van Oirschot. Kloosterman heeft 2 watertjes, een permanente poel en een ondiep temporair plasje met wilg erlangs. In de laatste werd *B. palmeni* gevonden op 29.xii.1994 (RD149.60/394.15).

Verspreiding en ecologie

B. palmeni is beschreven door Munsterhjelm aan de hand van Fins materiaal in 1905 en is daarna gevonden (vaak onder de namen *Pristina elegans* of *P. napocensis*) in Rusland, Oostenrijk, Slowakije, Roemenië en Estland (Košel 1976: Sporka *et al.* 2008). De soort wordt gevonden in tijdelijke milieus, iets wat ook goed past bij deze Nederlandse waarneming. Het is opmerkelijk dat de soort nooit eerder in Nederland, België noch Duitsland is gevonden; de soort ontbreekt daarom ook in het vorig jaar verschenen oligochaetenboek (Van Haaren & Soors 2013).

Dankwoord

Henk Vallenduuk wordt bedankt voor het doorgeven van zijn materiaal.

Literatuur

- Brinkhurst, R.O. & B.G.M. Jamieson 1971. The aquatic oligochaeta of the world. Oliver & Boyd, Edinburgh, pp860.
- Brinkhurst, R.O. (1971). A guide for the Identification of British Aquatic Oligochaeta. – Freshwater Biological Association, Scientific Publication 22. 2nd edition, revised. WWWUrl: http://www.freshwaterlife.org/id_home.jsp
- Košel, V. (1976). *Bratislavia* gen. nov. a new genus for *Pristina elegans* Finogenova, 1966 (Oligochaeta: Naididae).-Biologia, Bratislava 31: 105-108, Bratislava
- Sperber, C. (1948). A taxonomical study of the Naididae. Zoologiska Bidrag från Uppsala 28:1-296, Uppsala.
- Sperber, C. (1950). A guide for the determination of European Naididae. Zoologiska Bidrag från Uppsala 29: 45-78.
- Sporka, F., T. Ofenböck & W. Graf (2008). *Bratislavia palmeni* (Munsterhjelm, 1905) (Naididae) and *Peipsidrilus pusillus* Timm, 1977 (Tubificidae) two rare Oligochaeta species new to the Austrian fauna. *Lauterbornia* 63:15-22.
- Timm T. (2009). A guide to the freshwater Oligochaeta and Polychaeta of Northern and Central Europe. *Lauterbornia* 66: 1-235.
- Van Haaren, T. & J. Soors (2013). Aquatic oligochaeta of the Netherlands and Belgium. KNNV uitgeverij, Utrecht.

Ton van Haaren
Grontmij | team ecologie
Amsterdam

***Mysidopsis gibbosa* en *Heteromysis microps*, twee nieuwe mariene aasgarnalen voor Nederland**

Inleiding

Sinds een aantal jaren voert Grontmij | team ecologie regelmatig projecten uit voor Rijkswaterstaat, waarin mariene benthos bemonsterd en/of geanalyseerd dient te worden. Dit heeft de laatste jaren een aantal leuke soorten opgeleverd waarover mijn collega's Lilian en David ook in deze nieuwsbrief rapporteren. In dit stuk ga ik in op twee aasgarnalen die, voor zover ik kan overzien, nog niet eerder uit Nederland zijn gemeld, namelijk *Heteromysis microps* en *Mysidopsis gibbosa*.

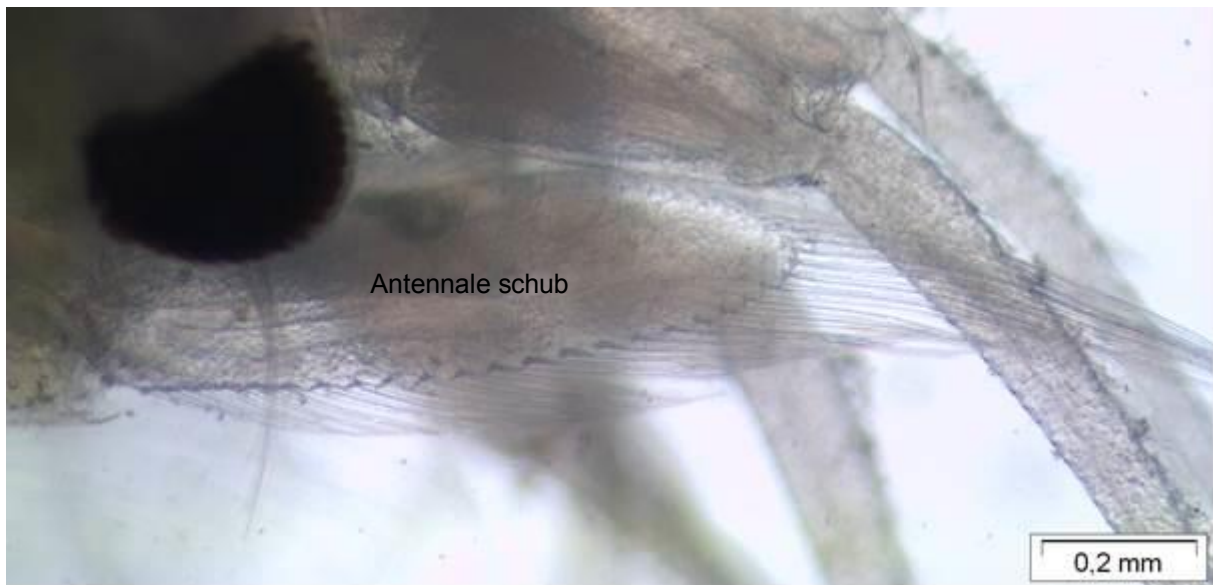
Determinatie

Van oudsher worden de Nederlandse aasgarnalen gedetermineerd met de publicatie van Borghouts-Biersteker (1983). Twee tegenwoordig algemene soorten, de in zoetwater voorkomende exoten *Limnomysis benedeni* en *Hemimysis anomala* en de recent aangetroffen mariene exoot *Neomysis americana* (Wittmann *et al.* 2012) ontbreken echter in dit werk. Behalve deze exotische soorten, blijken nog twee soorten te ontbreken in de publicatie van Borghouts-Biersteker (1983): *Heteromysis microps* en *Mysidopsis gibbosa*. Voor mariene aasgarnalen kun je niet om de publicatie van Tattersall & Tattersall (1951) heen. Ook al is deze veel ouder dan die van Borghouts-Biersteker (1983), ze is veel completer; slechts *Neomysis americana* wordt niet in Tattersall & Tattersall (1951) behandeld. Ik probeer hieronder een provisorische tabel te geven tot de genera van Nederlandse zoet- en zoutwateraasgarnalen, met nadruk op deze twee nieuwe soorten. De genera *Praunus*, *Siriella*, *Leptomysis*, *Neomysis* en *Schistomysis* worden hieronder niet verder uitgesleuteld; hiervoor zijn beide andere genoemde werken bruikbaar.

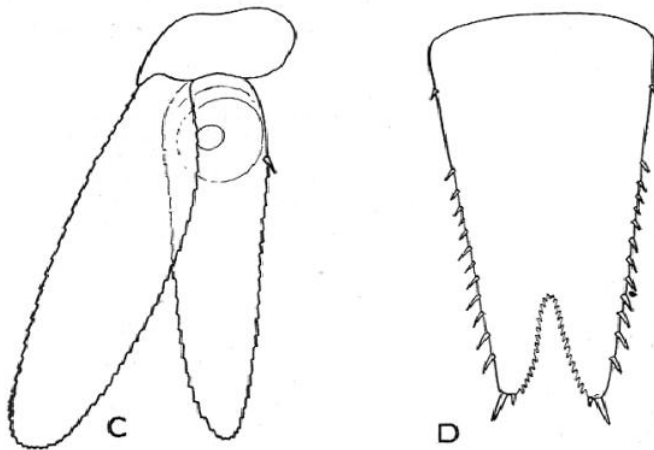
1.	Op het voorlaatste achterlijfssegment staat een dorsale stekel	<i>Gastrosaccus spinifer</i>
-	Geen stekel op een achterlijfssegment.....	2
2.	Telson kort, slechts weinig langer dan breed met aan elke zijde een grote doorn	<i>Mesopodopsis slabberi</i>
-	Telson langer, veel langer dan breed	3
3.	Telson aan de achterrand concaaf tot diep ingesneden	4
-	Telson aan de achterrand niet ingesneden	9
4.	Achterrand van het telson concaaf ingesneden met een aantal groffe doorns. Zoete soort	<i>Limnomysis benedeni</i>
-	Achterrand van het telson diep ingesneden. Zoute soorten	5
5.	Buitenrand van de exopodiet van de uropoden uitsluitend met doornen bezet. Langs elke zijrand van het telson staan 5-7 doornen	<i>Gastrosaccus sanctus</i>
-	Buitenrand van de exopodiet van de uropoden met haren bezet	6
6.	Antennale schub zonder een grote zijtand aan de buitenzijde	7
-	Antennale schub met een grote zijtand aan de buitenzijde	8
7.	Antennale schub glad aan de buitenzijde. Oosterschelde	<i>Hemimysis lamornae</i>
-	Antennale schub geheel rondom behaard. Noordzee	<i>Heteromysis microps</i>
8.	De top van de antennale schub steekt niet of weinig voorbij de zijstekel	<i>Praunus</i> ssp
-	De top van de antennale schub steekt ver voorbij de zijstekel	<i>Schistomysis</i> ssp
9.	telson aan het uiteinde recht afgesneden en bestaande uit kleine fijne doortjes. In zoet water	<i>Hemimysis anomala</i>
-	Telson aan het uiteinde spits tot stomp. In brak en zout water	10
10.	Telson tongvormig, de randen ervan met vele, afwisselend, grote en kleine doorns. Lichaam slank	11
-	Telson met weinig randdoorns, 2 eindstekels en 2 zwart vlekken aan de basis. Lichaam kort en breed	<i>Mysidopsis gibbosa</i>
11.	Exopode van de uropode met een duidelijke distale dwarslijn, waardoor deze uit 2 delen lijkt te bestaan. Antennale schub aan het uiteinde afgerond en aan de zijrand glad eindigend in een grote stekel	<i>Siriella</i>
-	Exopode van de uropode zonder een distale dwarslijn. Antennale schub lang en spits, aan beide zijden behaard	<i>Leptomysis</i> & <i>Neomysis</i>

***Heteromysis microps* (G.O. Sars, 1877)**

Deze mariene aasgarnaal is vrij eenvoudig te herkennen aan de antennale schub die rondom geheel behaard is, in combinatie met het diep ingesneden telson (Tattersall & Tattersall, 1951). Deze soort lijkt sprekend op de niet inheemse *Heteromysis formosa* Smith en *H. armoricana* Nouvel. Bij *H. armoricana* zijn de randdoorns van het telson over de gehele lengte ervan verspreid, terwijl die bij *H. formosa* en *H. microps* beperkt zijn tot het distale deel en dus een onbestekeld (kaal) proximale deel hebben. *H. microps* heeft op de endopode van de uropode, nabij de statocyst (dat ronde oog aan de basis) een stekel staan, welke ontbreekt bij *H. formosa*.

Heteromysis microps, antennale schub van een exemplaar van de Oestergronden, waarin goed te zien is dat ze omgeven is door alleen haren.

Heteromysis microps uropode (let op stekel bij statocyst aan basis van de endopode) en telson (fig 117C, D in Tattersall & Tattersall, 1951)

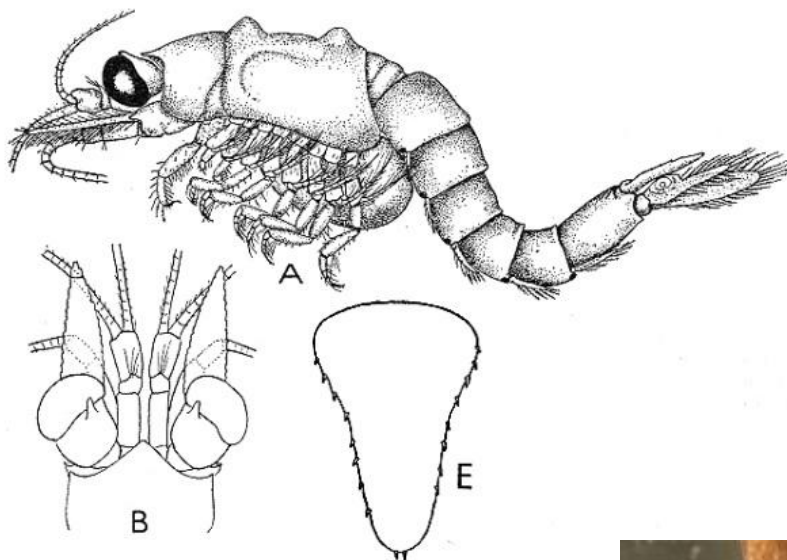
Waarnemingen

H. microps is op meerdere plaatsen op de Oestergronden waargenomen, met name in of nabij het Friese Front: lokatie OYS21, 53°46'04"N 4°46'03"E, 39.2 m diep, 5.iii.2009, n=1; OYS17, 54°00'21"N 3°25'08"E, 43.2m diep, 9.iii.2010, n=1; OYS20, 54°05'00"N 2°51'51"E, 51m diep, 9.iii.2010, n=1; OYS11, 53°55'30"N 5°10'00"E, 39m diep, 6.iii.2010, n=1; OYS31, 53°50'42"N 4°09'06"E, 42.9m diep, 20.iii.2012, n=1; OYS37, 54°09'04"N 4°20'27", 49m diep, 6.iii.2012, n=2.

Tattersall & Tattersall (1951) melden over deze soort dat ze zeer zeldzaam is en alleen bekend is van het typemateriaal uit de Tunesische golf in 1877 en een exemplaar nabij Plymouth in 1938. Gezien het aantal waarnemingen door ons in de Oestergronden is de soort waarschijnlijk minder zeldzaam. In tegenstelling tot veel andere aasgarnalen heeft *H. microps* wel een benthische levenswijze (Tempelman et al. 2009) en kan dan eerder aangetroffen worden in box-core monsters dan in net (trawl)monsters. Mogelijk zijn in het verleden nooit aasgarnalen opgevoerd in benthos-rapporten vanwege de veronderstelling dat aasgarnalen in het algemeen epibenthisch zijn. Door van Moorsel (2003) wordt de soort vermeld van de klaverbank en Tempelman et al. (2009) meldt de soort van locatie OYS32 (Friese Front).

***Mysidopsis gibbosa* G.O. Sars, 1864**

M. gibbosa is een relatief korte en dikke soort met knobbels op het borststuk, ofschoon deze laatste bij het geconserveerde materiaal niet heel goed te zien was. Doch is deze soort goed te herkennen aan het niet ingesneden telson met 2 duidelijk terminale doorns en met gepaarde zwarte stippen aan de basis. Verder is de antennale schub rondom behaard en op de oogbasis staat een dorsale stekel, doch zijn deze kenmerken niet uniek voor deze soort.

M. gibbosa, fig 83A, B en 84E in Tattersall & Tattersall, 1951

M. gibbosa, achterlijf met typisch telson; let op de zwarte vlekken. (exemplaar van de zandmotor).

Waarneming

In een monster genomen op de zandmotor voor de Zuid-Hollandse kust werd 1 ex. aangetroffen. Zandmotor vooroever lokatie 98 (NZZMT2_98), RD ca 74/445; 21.viii.2012, n=1, 8.7 m diep. Tattersall & Tattersall (1951) melden over deze soort dat ze vooral aan de kust te vinden is, vooral nabij zeewier. Ze is eerder aangetroffen in Groot-Brittannië, Noorwegen, Denemarken, de Belgische Noordzee en het Middellandse Zeegebied.

Discussie

In enkele jaren tijd zijn enkele nieuwe soorten aasgarnalen opgedoken langs onze kust. Mogelijk komen hier nog wel meer soorten voor of zijn te verwachten. Ook via het Donau-Mainkanaal zouden nog wel eens nieuwe (zoetwater)soorten kunnen arriveren.

Literatuur

- Borghouts-Biersteker, C.H. (1983). Aasgarnalen (Mysidacea). Tabellenserie van de strandwerkgemeenschap 25.
- Tattersall, W.M. & O.S. Tattersall (1951). The british Mysidacea. London.
- Tempelman, D., J.T. van der Wal, G. van Moorsel, M. de Kluijver, W. Lewis, J. van Dalfsen & T. Vanagt (2009). The Macrobenthic Fauna in the Dutch Sector of the North Sea in 2006 and a comparison with previous data, REVISED EDITION. Commissioned by: Waterdienst. Grontmij|AquaSense report no. 202462. Amsterdam, 58p.+ Appendices.
- Van Moorsel 2003, G.W.N.M. (2003) Ecologie van de Klaverbank. BiotaSurvey 2002. Ecosub, Doorn, 157 pp.
- Wittmann, K.J., T.J. Vanagt, M.A. Faasse & J. Mees (2012). A New Transoceanic Invasion? First Records of *Neomysis americana* (Crustacea: Mysidae) in the East Atlantic. The Open Marine Biology Journal, 2012, 6, 62-66.

Ton van Haaren
Grontmij | team ecologie
Amsterdam

Vacature-aankondiging:

Bij het Centrum Monitoring Vectoren (onderdeel van de NVWA) is er tijdelijk (in principe voor 2 jaar) ruimte voor iemand die graag identificatiewerkzaamheden wil verrichten op het gebied van steekmuggen, teken en knutten. Het betreft een aanstelling op HBO-niveau in Wageningen en biedt veel uitdaging en divers werk in een klein team. Zie voor de volledige tekst: <https://www.werkenvoornederland.nl/vacatures/detail/onderzoeksm medewerker-team-plagen-centrum-voor-monitoring-vectoren-cmv>

Let op: sluitingsdatum al 30 september!

Parachironomus vitiosus larven herkennen.

Henk Vallenduuk

Over de naam *P. vitiosus* is al veel geschreven de laatste tijd. Ik neem aan dat iedereen nu weet dat alle determinaties van *P. biannulatus* met de sleutel van Henk Moller Pillot ook *P. vitiosus* is.

Ter verduidelijking voor het herkennen: De soort *P. vitiosus* heeft bleke mentumtanden en de middentand heeft een inkeping. Bij *P. biannulatus* zijn de tanden duidelijk gepigmenteerd en is de middentand min of meer driehoekig.

Onlangs zijn de larven van *P. biannulatus* ook in Nederland verzameld. Ze zijn gevonden in het zoetwater getijde gebied nabij Werkendam. De soort is te herkennen aan opvallend grove striae op de ventromentale plaat. Omdat de striae van het voorste deel van de plaat en de lob met elkaar verbonden zijn, hebben ze de vorm van een veer.

P. biannulatus. Ventromentale plaat, striae als een veer

Bij alle andere soorten is er een "vrije" ruimte tussen beide delen van de plaat (zie foto *P. vitiosus*). Er is echter ook ontdekt dat de soort *P. cinctellus* sterk op *P. vitiosus* lijkt. Het enige goede verschil dat ik heb kunnen vinden zit in de lengte van apicale mandibeltand.

Gebruikte afkortingen en termen:

MaT L = lengte apicale mandibeltand; MaT-R = ratio apicale mandibeltand/breedte van de 2 binnentanden; HW = kopbreedte; crenules = aantal ribbels op de rand van de ventromentale plaat.

species	MaT L	MaT-R	HW	crenules
<i>vitiosus</i>	15-20 μ m	0,8-0,9	300-350 μ m	circa 9
<i>cinctellus</i>	$\pm$ 22,5 μ m	1,1	? circa 500 μ m	12-14

Op de foto is te zien dat het erop lijkt dat de mandibel een dorsale tand heeft bij *P. vitiosus* en bij *P. cinctellus* niet.

Van *P. cinctellus* is slechts 1 exemplaar bekend. Deze is gevonden in een plantenrijke visvijver met Goudvissen in een privé-tuin.

Vriendelijk verzoek om materiaal dat mogelijk *P. cinctellus* kan zijn op te sturen naar:

Henk Vallenduuk, Prof. Gerbrandystraat 10, 5463BK Veghel.

P. vitiosus. Ventromentale plaat, striae met een vrije ruimte, en mandibel

P. cinctellus. Mandibel met lange eindtand

Parougia eliasoni (Polychaeta: Dorvilleidae) nieuw voor de Nederlandse fauna

Inleiding

In 2011 heeft Rijkswaterstaat samen met de provincie Zuid Holland een schiereiland aangelegd voor de kust van Ter Heijde: de Zandmotor. De Zandmotor dient als kustbescherming en vormt een belangrijk natuur- en recreatiegebied. Om het effect van de Zandmotor op de natuurontwikkeling te bepalen wordt onderzoek gedaan. Zo wordt jaarlijks het bodemleven gemonitord in de vooroever, de kustzone en de lagune. In de monsters van de vooroever van 2013 werd de kleine polychaet *Parougia eliasoni* (Oug, 1978) aangetroffen. Het genus *Parougia* behoort tot de familie Dorvilleidae. Van het genus werden nog niet eerder meldingen van vondsten in Nederlandse wateren gedaan. Of het daadwerkelijk om *P. eliasoni* gaat is nog niet zeker.

Beschrijving

Parougia eliasoni is erg klein en wordt maximaal 10 mm lang. De kop is rond en heeft vier lange uitsteeksels, waarvan twee antennes en twee palpen. De zijkanalen van het lichaam hebben aan ieder segment lobben (parapodia), zowel dorsaal (notopodia) als ventraal (neuropodia). Deze lobben dragen ook borstels (chaetae). De staart (pygidium) draagt twee lange slierten en een korte sliert. Maar wat kenmerkend is voor dit genus (en wat ook soortbepalend is), zijn de interne monddelen. Dit zijn harde, hoornachtige structuren die bestaan uit meerdere platen die geribbeld of getand zijn (de maxillen en mandibels, d.z.w. de kaken aan resp. de buik- en rugzijde).

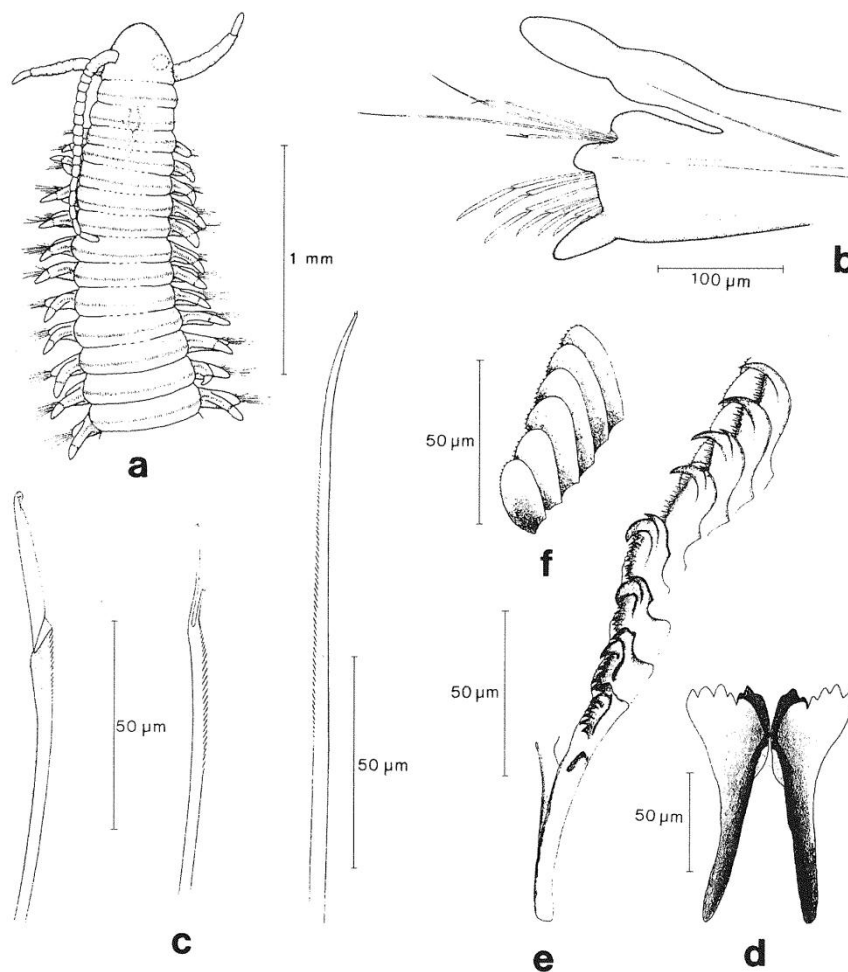
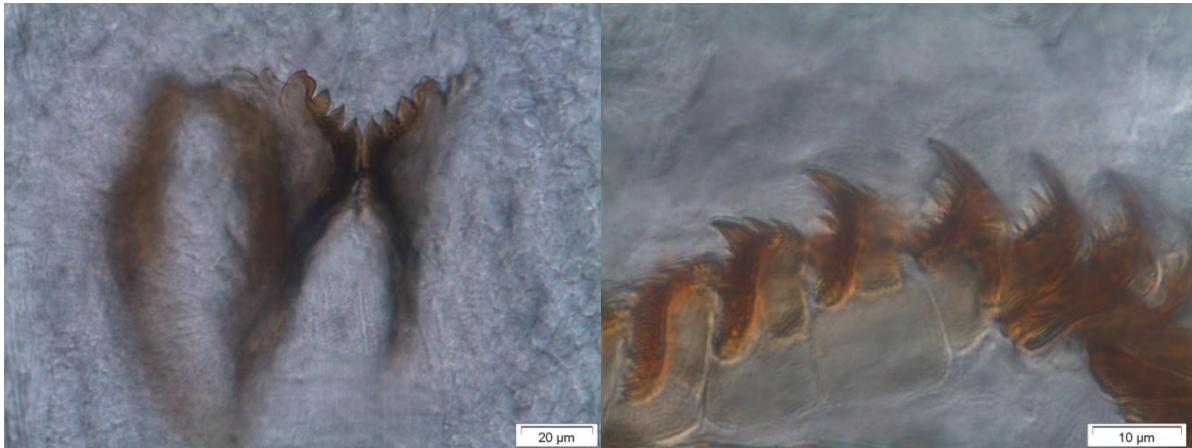

Abb. 122. *Parougia eliasoni*: a) Vorderende von dorsal, b) 10. Parapod von hinten, c) Borsten, d) Mandibeln, e) mittlerer und hinterer Teil der rechten Maxillen, f) hintere untere Zahnplatten (aus OUG).

P. eliasoni: fig 122 uit Hartmann-Schröder (1996).

P. eliasoni: mandibels (links) en voorste maxillen (rechts) van een exemplaar uit de Zandmotor (foto Grontmij)

Determinatie

Er zijn meerdere soorten van het genus *Parougia*. In Hartmann-Schröder (1996) wordt naast *P. eliasoni* alleen nog *P. nigridentata* beschreven. Deze laatste soort verschilt van *P. eliasoni* door andere parapodia en antennen met minder leden. Bovendien is de laatste soort alleen bekend van de Noordelijke Noordzee. De kaakstructuren van ons exemplaar vonden wij sterk lijken op de afbeeldingen die in Hartmann-Schröder staan afgebeeld (zie hierboven). Echter volgens Tim Worsfold (APEM) is *P. caeca* de soort die in ondiep water het meest voorkomt. Naar aanleiding van een artikel over Dorvilleidae van Oug (1978) hebben we foto's opgestuurd naar Eivind Oug (NIVA, Noorwegen). Van hem kregen wij het volgende antwoord:

"The jaws of your specimens may look like the jaws of P. caeca, but I think it is necessary to check some other characters as well. There are mainly three characters that separates the species: the number of 'lateral teeth' on superior row denticles in the maxillae, the presence/absence of a suprachaetal lobe on the parapodium, and the length of the tines of the furcate chaetae. (...) Parougia caeca is a North American species. It may occur in European waters as well, but I have not seen it myself from European waters. In Skagerrak P. eliasoni is the common one, and in northern Norway P. nigridentata occurs. But there are something more around. Govaere (1976) published a report on P. caeca (then Stauronereis caecus) from the southern North Sea where he illustrated some bristles which I have never seen in our species."

Omdat er nog veel onduidelijkheid is over waar de verschillende soorten al dan niet voorkomen, hebben we de soort vooralsnog als *Parougia eliasoni* benoemd.

Vondsten

In het najaar van 2013 zijn in de zandmotor (RD ca 74/445) vooroever lokaties (106 en 120) in totaal 18 exemplaren gevonden. Ze waren gevonden in zandig substraat op enkele meters diep.

Discussie

De morfologische kenmerken van onze exemplaren vertonen grote gelijkenissen met *Parougia eliasoni*. Echter is het wat betreft de vindplaats waarschijnlijker dat het om *Parougia caeca* gaat. Verdere bestudering van de exemplaren en onderzoek naar de verschillende soorten en hun voorkomen is dus noodzakelijk.

Dankwoord

Eivind Oug (NIVA, Noorwegen) voor zijn hulp aan de hand van de opgestuurde foto's. David Tempelman en Ton van Haaren (beide Grontmij) en Godfried van Moorsel (Ecosub) voor hun bijdrage aan de determinaties.

Literatuur

Hartmann-Schröder, G. (1996). Die Tierwelt Deutschlands 58. Teil. Annelida, Borstenwürmer, Polychaeta. 2., neubearbeitete Auflage. Gustav Fischer Verlag, Jena-Stuttgart-Lübeck-Ulm. p275.
Oug, E., 1978. New and lesser known Dorvilleidae (Annelida, Polychaeta) from Scandinavian and northeast American waters. Sarsia, 63, 285-303.

Lilian de Vos
Grontmij | team ecologie
Amsterdam

Herkenning van *Liocarcinus vernalis* (grijze zwemkrab)

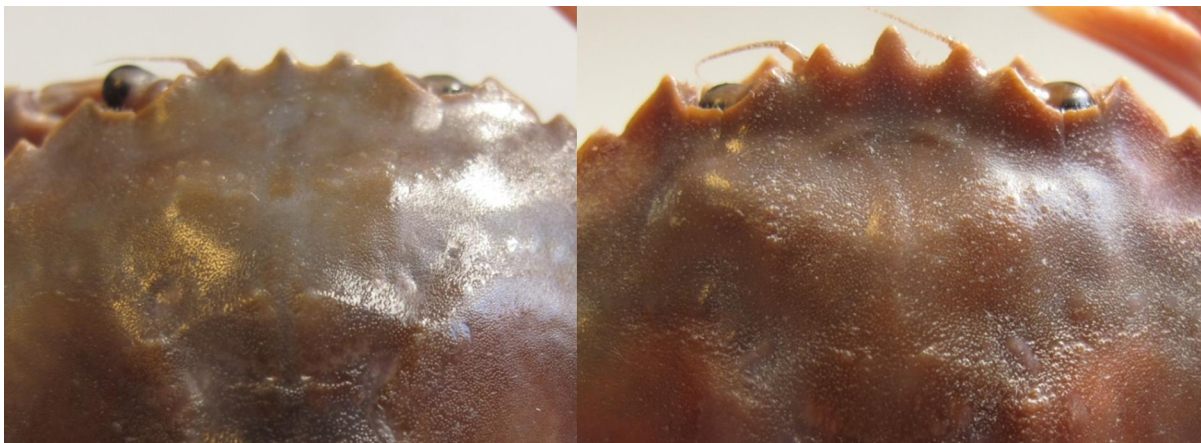
David Tempelman

Zwemkrabben (Decapoda, Polybiidae) zijn vrij grote krabben, waarvan enkele soorten in Nederland algemeen voorkomen. Adema (1991a) noemt vijf soorten: *L. navigator* (in Adema 1991a nog *L. arcuatus* genoemd), *L. pusillus*, *L. depurator*, *L. holsatus* en *L. marmoratus*. Van deze soorten is vooral de Gewone zwemkrab *Liocarcinus holsatus* is algemeen. Voor de verschillen zie de determinatiesleutel in Adema (1991a). Individuen van deze soorten met een carapaxbreedte van 1 cm of meer zijn zo eenvoudig uit elkaar te houden.

Toch is het opletten met zwemkrabben. Sinds enige tijd wordt namelijk ook de Grijze zwemkrab *Liocarcinus vernalis* aangetroffen langs onze kusten. Ook in de monsters van de Zandmotor (voor de kust bij Scheveningen) zaten veel zwemkrabben. Hiertussen troffen wij enkele exemplaren aan van de grijze zwemkrab.

De determinatie was eerst problematisch. Adema (1991) gebruikt o.a. de volgende kenmerken: zijkant van de carpus van de schaarpoet en middentand van de carapax. Ingle & Clark (1998) noemen een derde kenmerk, namelijk de vorm van de merus van de laatste poeet. Volgens Tim Worsfold (APEM) is het verschil in de carpus van de schaarpoet niet erg bruikbaar om beide soorten te onderscheiden. Hij kijkt eerst naar de middentand. Bij *L. holsatus* steekt die tand verder uit dan de eerste zijtanden (Fig. 1) en bij *L. vernalis* nauwelijks; vervolgens wordt naar de vorm van de merus van de achterste poeet gekeken. Bij *L. holsatus* is deze kort en dik in vergelijking tot de merus van *L. vernalis*. Onderstaande foto's maken het verschil tussen beide soorten duidelijk.

Fig. 1 Voorste deel van de carapax,

links: *L. vernalis* (Zandmotor 419082),

rechts: *L. holsatus* (Zandmotor 419089).

Fig. 2 Laatste poot

links: *L. vernalis* (Zandmotor 419082),

rechts: *L. holsatus* (Zandmotor 419089). m = merus

De soort is weliswaar niet nieuw in ons land, maar wie weet gaan er wel eens grijze zwemkrabben schuil onder als gewone zwemkrab gedetermineerde exemplaren. Mogelijk is deze eerstgenoemde algemener (aan het worden?) dan we dachten.

Dankwoord

Met dank aan Tim Worsfold (APEM Ltd.) voor zijn toelichting bij de determinatie van Grijze zwemkrabben en voor het opmerkzaam maken van het artikel van Ingle & Clark; aan Godfried van Moorsel (Ecosub) en Ton van Haaren (Grontmij) voor hun determinaties binnen het project Zandmotor en hun commentaar op deze notitie.

Referenties

- Adema, J.P.H.M. (1991a). De krabben van Nederland en België (Crustacea, Decapoda, Brachyura). Nationaal Natuurhistorisch Museum. Leiden, 244p.
- Adema, J.P.H.M. (1991b). Een aanvulling op: "De Krabben van Nederland en België": De grijze zwemkrab *Liocarcinus vernalis* (Risso, 1816) in de Noordzee gevonden. *Het Zeepaard* 51: 110-115.
- Ingle, R.W. & P.F. Clark (1998). A swimming crab new to the British fauna, *Liocarcinus vernalis* (Crustacea: Brachyura: Portunidae). *J. Mar. Biol. Ass. U.K.* 78: 223-229.

VOORINTEKENACTIE

Bestel nu met 15% korting!

compleet én actueel standaardwerk voor aquatisch ecologen & waterbeheerders

Het beheer van zoet- en brakwatergebieden vereist een diepgaande kennis van hun complexe ecologie.

Dit nieuwe standaardwerk geeft een grondig én actueel overzicht:

- Functioneren en beheren van zoete en brakke aquatische ecosystemen;
- Fysische, chemische en biologische basisprincipes en interacties daartussen;
- Betekenis van omgevingsfactoren en menselijke invloeden;
- Handvatten voor goed beheer en analyse van het systeemfunctioneren;
- Aandacht voor beleid, wet- en regelgeving;
- Rijk geïllustreerd met full colour foto's, tabellen en grafieken.

Onmisbaar voor aquatisch ecologen, docenten, studenten en waterbeheerders.

Auteur **Henk Hoogenboom** is praktisch adviseur en docent op het gebied van water, natuur, landschap en milieu.

KNNV Uitgeverij in samenwerking met STOWA | 432 p. | 21 x 28 cm | full colour | ISBN 9789050114875 | € 52.95 <http://www.knnvuitgeverij.nl/NL/webwinkel/hydrobiologie/0/49890>

Vanaf medio november verkrijgbaar via de boekhandel en [KNNV Uitgeverij](#)

Teken nu in voor 'Aquatische ecologie' en ontvang **€ 8,- korting**. U betaalt dus geen € 52,95 maar € 44,95. Stuur vóór 15 november 2014 een bericht naar info@knnvuitgeverij.nl o.v.v. 'voorintekenactie Aquatische ecologie'.

Zodra deze titel is verschenen ontvangt u het boek (zonder extra verzendkosten) met een factuur erbij. Vergeet niet uw naam en adres te vermelden en het aantal exemplaren.

Deze actie is geldig t/m 14 november 2014.

Einde macrofaunanieuwsbrief 117